

การแปล

ภาษาอังกฤษและไทย

ทฤษฎีวิเคราะห์และการปฏิบัติ

รองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ พงษ์ประสาท

การ↕แปล

ภาษาอังกฤษและไทย

ทฤษฎีวิเคราะห์และการปฏิบัติ

รองศาสตราจารย์ ดร.สมบุรณ์ พจน์ประสาธน์

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 และที่แก้ไขเพิ่มเติม โดยมหาวิทยาลัยมหิดล
ห้ามลอกเลียน ทำซ้ำ ดัดแปลง เผยแพร่ต่อสาธารณชน ไม่ว่าส่วนหนึ่งส่วนใดของหนังสือเล่มนี้
โดยไม่ได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล

พิมพ์ครั้งที่ 1 มกราคม 2569

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

สมบูรณ์ พจน์ประสาธ.

การแปลภาษาอังกฤษและไทย ทฤษฎีวิเคราะห์และการปฏิบัติ.-- นครปฐม : สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยมหิดล, 2569.

248 หน้า.

1. ภาษาอังกฤษ -- การแปลเป็นภาษาไทย. 2. ภาษาไทย -- การแปลเป็นภาษาอังกฤษ. I. ชื่อ
เรื่อง.

428.02

ISBN (e-book) 978-616-622-092-6

อ้างอิง สมบูรณ์ พจน์ประสาธ. (2569). *การแปลภาษาอังกฤษและไทย ทฤษฎีวิเคราะห์และการปฏิบัติ*.
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล.

จัดพิมพ์โดย

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล (MU PRESS)

กองบริหารงานวิจัย สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหิดล

999 ถ.พุทธมณฑลสาย 4 ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170

โทร. 0 2849 6379, 08 0575 5151

ราคา 250 บาท

ออกแบบปกโดย เขมจิรา วงศ์เศรษฐภูษิต

คำนิยม

ในหนังสือเล่มนี้ มีการสำรวจและรวบรวมงานวิจัยแห่งยุคไว้ในที่เดียวกัน โดยเฉพาะงานวิจัยทางภาษาศาสตร์ ภาษาศาสตร์ประยุกต์ การแปล และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลประโยชน์ที่คาดว่าผู้อ่านหรือนักวิจัยจะได้จากงานชิ้นนี้คือ ประการที่หนึ่ง เป็นการให้ภูมิหลังของงานวิจัยเกี่ยวกับทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ นักวิจัยอาจนำข้อมูลจากหนังสือเล่มนี้ไปเขียนงานวิจัยโดยมุ่งเน้นไปที่ประเด็นที่เล็กแคบลง เช่น เรื่องคุณภาพงานแปล หรือ การแปลกวีนิพนธ์ ประการที่สอง สำหรับนักวิจัยที่ต้องการความทันสมัยของงานอ้างอิง หนังสือเล่มนี้ช่วยได้เพราะผู้เขียนบรรจุนงานวิจัยหลากหลายในด้านภาษาไว้ด้วยกัน ประการสุดท้าย หนังสือนี้อาจใช้เป็นตำราในการสอนชั้นบัณฑิตศึกษา โดยเฉพาะนักวิจัยไทยที่ไม่อยากอ่านภาษาอังกฤษ

ขอชื่นชมต่อความวิริยะ อุตสาหะ ของรองศาสตราจารย์ ดร.สมบุญณ์ พจน์ประสาท ที่สร้างผลงานนี้ไว้เพื่อวงการวิชาการไทยจะได้ก้าวหน้าไปอีกก้าวหนึ่ง

รองศาสตราจารย์ ดร.ทิพา เทพอัศวพงศ์

หนังสือเล่มนี้มีจุดประสงค์ที่สำคัญคือนำเสนอทฤษฎีการแปล ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และหลักปฏิบัติในเชิงวิเคราะห์เพื่อให้นักแปลและผู้สนใจศาสตร์แขนงนี้ได้คิดทบทวนและตั้งคำถามกับทฤษฎีอย่างเป็นระบบและในที่สุดสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการแปลอย่างเป็นรูปธรรม หนังสือประกอบด้วยสามส่วนหลัก ดังนี้

ส่วนที่หนึ่งนำเสนอทฤษฎีการแปลและศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง ครอบคลุมหลายแขนง เช่น ภาษาศาสตร์ วรรณคดี จิตวิทยา และสังคมวิทยา โดยเน้นทฤษฎีทางภาษาศาสตร์เป็นหลัก เนื่องจากทฤษฎีนี้อธิบายและวิเคราะห์ภาษาโดยตรงซึ่งสอดคล้องกับการวิเคราะห์แปลที่ประกอบด้วยภาษาเป็นองค์ประกอบสำคัญ ส่วนนี้มีทั้งหมด 6 บท เริ่มตั้งแต่คำนิยามของการแปลและการเทียบเท่าที่จะทำให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายและธรรมชาติที่แท้จริงของการแปล ต่อด้วยกระบวนการแปลที่ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ที่ต้องอาศัยการตัดสินใจของนักแปลอย่างมีหลักการ และทฤษฎีสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการเข้าใจความหมายของตัวบทในระดับต่าง ๆ ได้แก่ วรรณศาสตร์ วัจนปฏิบัติศาสตร์ และบริบทสังคมกับการแปล บทสุดท้ายเป็นเรื่องการประเมินผลงานแปลที่ผู้เขียนรวบรวมหลักการจากนักทฤษฎีคนสำคัญและนำเสนอแบบประเมินผลงานแปลพร้อมใช้ที่สร้างขึ้นมาเอง

ส่วนที่สองและสามเป็นภาคปฏิบัติที่ผู้เขียนคัดเลือกประเด็นที่เป็นความท้าทายในการแปล แต่ยังคงได้รับความสนใจน้อยอยู่ ในตอนต้นของแต่ละบทย่อจะมีการนำเสนอทฤษฎี แนวคิด และเกร็ดความรู้ด้านภาษาที่น่าสนใจ เช่น นัยพิเศษ (markedness) โครงสร้างสลับที่ระหว่างประธานกับกริยา (inversion) ภาษาอังกฤษแบบคนอเมริกันเชื้อสายแอฟริกัน (African-American English) วิวัฒนาการของคำ งานวิจัย และประสบการณ์ส่วนตัวด้านการใช้ภาษาของผู้เขียน

คำนำ (ต่อ)

ทั้งนี้ยังนำเสนอตัวอย่างจากภาษาอื่น ๆ ประกอบด้วย เช่น ภาษาฝรั่งเศส และภาษาจีน จากนั้น จึงยกตัวอย่างการแปลพร้อมวิธีการแก้ปัญหาทั้งจากผู้เขียนและนักทฤษฎี ตัวอย่างคัดมาจกตัวบทหลายประเภท เช่น ป้าย ประกาศ ข่าว บทสนทนา โฆษณา เรื่องสั้น และหนังสือวิชาการ ส่วนที่สองเป็นการแปลจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย มี 5 บทย่อย ได้แก่ มิติความหมายของคำ โครงสร้างซับซ้อน ส่วนขยาย การแปลข้อความ และการแปลตัวบทพิเศษ ส่วนที่สามเป็นการแปลจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ มี 5 บทย่อย ได้แก่ หน่วยความคิด ความที่ละไว้ในฐานเข้าใจ การแบ่งประโยคและการแปลข้อความ การแปลข้อมูลทางวัฒนธรรม และการแปลบทกวีนิพนธ์ บทสุดท้ายของส่วนที่สองและสามนี้เป็นการแปลตัวบทพิเศษที่ผู้เขียนตั้งใจนำเสนอ โดยกล่าวถึงหลักการทั่วไปและเทคนิคเฉพาะตนที่ผู้เขียนใช้และพบว่ามีประสิทธิภาพพอสมควร จึงนำมาแบ่งปันในหนังสือเล่มนี้ด้วย

ผู้เขียนหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์กับผู้อ่านทั้งด้านทฤษฎีการแปลและการลงมือปฏิบัติอย่างมีหลักการที่ถูกต้องน่าเชื่อถือ

สุดท้ายนี้ ผู้เขียนขอโน้มรับความคิดเห็นและการติชมทั้งปวง ซึ่งผู้เขียนถือว่าเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่สะท้อนการคิดวิเคราะห์ของผู้อ่านอันเป็นจุดประสงค์สำคัญของหนังสือเล่มนี้ มา ณ ที่นี้ด้วย

กิตติกรรมประกาศ

หนังสือเล่มนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดีเนื่องด้วยการช่วยเหลืออย่างจริงใจของหลายท่าน ผู้เขียนขอใช้โอกาสนี้ขอบพระคุณท่านทั้งหลายเหล่านี้

ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทั้งสามท่านที่ให้คำแนะนำด้านเนื้อหา รูปแบบการนำเสนอ และการใช้ภาษาเพื่อทำให้หนังสือเล่มนี้สามารถนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ อย่างทันสมัยและสอดคล้องกับทฤษฎีการแปลมากที่สุด

ขอขอบคุณอาจารย์ ดร.พิชณี โสทธิโยธิน จากคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ที่ช่วยอ่านบททวนและนำเสนอข้อคิดเห็นบางประการที่ทำให้หนังสือเล่มนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ของสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดลที่ประสานงานเกี่ยวกับการพิมพ์หนังสือเล่มนี้ตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนสำเร็จ รวมถึงทำหน้าที่พิสูจน์อักษรและให้ข้อมูลเกี่ยวกับลิขสิทธิ์ในเรื่องการเขียนหนังสืออย่างน่าประทับใจ

ขอขอบคุณคุณสุทธิพงษ์ ตะเภาทอง ที่ช่วยออกแบบรูปภาพประกอบ ซึ่งทำให้หนังสือเล่มนี้มีรูปแบบการนำเสนอข้อมูลชัดเจนและน่าอ่านยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณอาจารย์ทั้งหลายที่สอนผู้เขียนในสรรพวิทยาต่าง ๆ รวมถึงอาจารย์ทั้งในและต่างประเทศที่คัดค้านทฤษฎี หรือแต่งหนังสือและตำราด้านการแปล ที่ผู้เขียนได้มีโอกาสศึกษาและนำมาอธิบาย วิเคราะห์ และอภิปรายเพิ่มเติมในหนังสือเล่มนี้

สุดท้ายนี้ ขอขอบพระคุณบิดา มารดา และครอบครัว ที่ให้ทั้งกำลังใจและกำลังใจกับผู้เขียนจนสามารถเขียนหนังสือเล่มนี้ให้สำเร็จด้วยดี

	หน้า
คำนิยาม	I
คำนำ	II
กิตติกรรมประกาศ	IV
สารบัญ	V
สารบัญรูปภาพ	VII
สารบัญตาราง	VIII
บทนำ	1
ส่วนที่ 1 ทฤษฎีการแปลและศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง	
บทที่ 1 นิยามการแปลและการเทียบเท่า	9
บทที่ 2 กระบวนการแปล	23
บทที่ 3 อรรถศาสตร์	41
บทที่ 4 วัจนปฏิบัติศาสตร์	63
บทที่ 5 บริบทสังคมกับการแปล	79
บทที่ 6 การประเมินผลงานแปล	93
ส่วนที่ 2 แปลภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย	
บทที่ 7 มิติความหมายของคำ	113
บทที่ 8 โครงสร้างซับซ้อน	121
บทที่ 9 ส่วนขยาย	127
บทที่ 10 การแปลข้อความ	133
บทที่ 11 การแปลตัวบทพิเศษ	139
ส่วนที่ 3 แปลภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ	
บทที่ 12 หน่วยความคิด	153
บทที่ 13 ความที่ละไว้ในฐานเข้าใจ	159

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 14 การแบ่งประโยคและการแปลข้อความ	167
บทที่ 15 การแปลข้อมูลทางวัฒนธรรม	175
บทที่ 16 การแปลบทกวีนิพนธ์	181
อภิธานศัพท์	193
ภาคผนวก	
ภาคผนวก 1 กลวิธีการแปลของเบเกอร์	207
ภาคผนวก 2 จังหวะเสียงในกวีนิพนธ์อังกฤษ	213
อ้างอิง	219
ดัชนี	229
ประวัติผู้สร้างสรรค์	235

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 ป้ายห้ามสูบบุหรี่	14
ภาพที่ 2 ป้ายห้องเปลี่ยนผ้าอ้อมเด็ก (ไม่มีข้อความประกอบ)	15
ภาพที่ 3 ป้ายห้องเปลี่ยนผ้าอ้อมเด็ก (มีข้อความประกอบ)	15
ภาพที่ 4 กระบวนการแปลแบบทิศทางเดียว	24
ภาพที่ 5 กระบวนการแปลแบบทิศทางย้อนกลับ	24
ภาพที่ 6 แบบประเมินผลงานแปลที่ผู้เขียนพัฒนาขึ้น (หน้าหนึ่ง)	108
ภาพที่ 7 แบบประเมินผลงานแปลที่ผู้เขียนพัฒนาขึ้น (หน้าสอง)	109
ภาพที่ 8 วิธีพับกระดาษ	210
ภาพที่ 9 วิธีสอดหูหม้อข้าว	211

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 รูปแบบสาร	14
ตารางที่ 2 ระดับการเทียบเท่าในการแปลของนักทฤษฎี	21
ตารางที่ 3 ตัวอย่างวัจนกรรมตรงในภาษาไทย	72
ตารางที่ 4 ตัวอย่างวัจนกรรมอ้อมในภาษาไทย	72
ตารางที่ 5 ตัวอย่างวัจนกรรมตรงในภาษาอังกฤษ	72
ตารางที่ 6 ตัวอย่างวัจนกรรมอ้อมในภาษาอังกฤษ	72
ตารางที่ 7 เกณฑ์การตรวจประเมินผลงานแปลแบบรายข้อ	105
ตารางที่ 8 เกณฑ์การตรวจประเมินผลงานแปลแบบองค์รวม	106

บทนำ

เมื่อพูดถึงการแปล การเทียบเท่า (equivalence)¹ ดูเหมือนจะเป็นเรื่องสำคัญประการแรก ที่ทุกคนให้ความสนใจ ทั้งผู้แปล ผู้ตรวจงานแปล และผู้อ่านผลงานแปลในกรณีที่ได้อ่านทั้ง ตัวบทภาษาต้นฉบับและตัวบทภาษาแปล ผู้แปลมีหน้าที่รักษาความหมายของตัวบทภาษา ต้นฉบับและถ่ายทอดสู่ตัวบทภาษาแปลให้เหมือนหรือใกล้เคียงกันที่สุด ผู้ตรวจงานแปลมักจะ ประเมินผลงานแปลจากคุณภาพด้านนี้เป็นประการแรกก่อนที่จะพิจารณาประเด็นอื่น ๆ เช่น ความสละสลวยและความเป็นธรรมชาติของภาษาแปล ส่วนผู้อ่านหลายท่านก็ไม่สามารถ หลีกเลี่ยงการเปรียบเทียบความหมายระหว่างตัวบททั้งสองว่ามีความเหมือนหรือต่างกันเพียงใด ทว่าสำหรับนักทฤษฎีการแปล การเทียบเท่านี้มีกรอบแนวคิดพร้อมด้วยหลักการและวิธีปฏิบัติ ที่มีลักษณะจำเพาะ ผู้แปลต้องได้รับการศึกษาและฝึกฝนเป็นพิเศษซึ่งต้องอาศัยความรู้ หลายแขนง อาทิ ภาษาศาสตร์ วรรณคดี สังคมวิทยา จิตวิทยา ประวัติศาสตร์ และนิเทศศาสตร์ (Baker, 2018; สัณณวี สายบัว, 2558; วรรณภา แสงอร่ามเรือง, 2545) ด้วยเหตุนี้การแปลและ การเทียบเท่าจึงไม่สามารถทำได้โดยอาศัยความรู้ทางภาษาเพียงอย่างเดียว จะเห็นได้ว่า ผู้เชี่ยวชาญสองภาษาบางคนอาจไม่ได้เป็นนักแปลที่ดีก็ได้เพราะเขาเหล่านั้นมีแค่ความรู้ด้าน ภาษาอย่างเดียว แต่ยังขาดความรู้ดังที่กล่าวมาตลอดจนทักษะอื่น ๆ ที่สำคัญต่อการแปล เช่น การวิเคราะห์สาร การวิเคราะห์ปัจจัยสังคมที่เกี่ยวกับตัวบท และเทคนิคการแปลทัวรี (Toury, 1980) สรุปไว้อย่างน่าสนใจว่าผู้ที่มีความสามารถในการแปล (translation competence) ต้องมีความรู้ ความสามารถสามด้านคือ ความสามารถทางภาษา (bilingual competence) ความสามารถ ระหว่างภาษา (interlingual proficiency) และความสามารถในการถ่ายทอดข้ามวัฒนธรรม (intercultural transfer) ความสามารถด้านแรกหมายถึงองค์ความรู้ทั้งหมดที่เกี่ยวกับภาษา ต้นฉบับและภาษาแปล เช่น ระบบเสียง คำ ความหมาย โครงสร้าง และไวยากรณ์ ความสามารถ

¹ คำสำคัญในหนังสือเล่มนี้โดยเฉพาะคำที่มาจากภาษาอังกฤษ ผู้เขียนอ้างอิงคำแปลมาจากหนังสือ *ศัพท์พจนานุกรม ภาษาศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน* (2546) และหนังสือด้านการแปลที่ผลิตมาก่อนหน้า หากคำใดคำหนึ่งยังไม่มี การแปล หรือคำแปลมีมากกว่าหนึ่งและมีความคลุมเครือ ผู้เขียนจะขอเลือกคำแปลที่ชัดเจนที่สุดและบางครั้งเสนอ คำแปลด้วยตนเองโดยจะระบุไว้ในเชิงอรรถ ดังในกรณีคำว่า *equivalence* ที่มักแปลว่า *สมมูลภาพ* แต่เนื่องจาก คำแปลนี้มักใช้ในคณิตศาสตร์และตรรกศาสตร์ ผู้เขียนจึงขอเลือกคำว่า *การเทียบเท่า* เพราะเป็นคำที่นิยมใช้ในการแปล และเข้าใจง่ายกว่า

ด้านที่สองคือความสามารถในการวิเคราะห์ความเหมือนความต่างระหว่างทั้งสองภาษา ความสามารถด้านนี้จะทำให้ผู้แปลเลือกใช้องค์ประกอบทางภาษาได้ถูกต้องตามความหมาย และหลักภาษา และความสามารถด้านที่สามเป็นความรู้ด้านบริบทสังคมต่าง ๆ ของภาษา ที่จะทำให้การแปลมีความเหมาะสมและเป็นธรรมชาติ หากขาดความสามารถด้านใดด้านหนึ่ง ไปการแปลก็จะบกพร่องได้ ยกตัวอย่างงานแปลชิ้นหนึ่งที่มีความถูกต้องตามหลักภาษาและ สื่อความหมายได้ตรงตามตัวบทภาษาต้นฉบับแต่อาจฟังไม่เป็นธรรมชาติหรือสอคล้องกับ วัฒนธรรมของผู้อ่านตัวบทภาษาแปลก็ได้ กล่าวคือผู้แปลผลงานชิ้นนี้ขาดความสามารถในการ ถ่ายทอดข้ามวัฒนธรรม

ด้วยความซับซ้อนและความจำเพาะดังที่กล่าวมานี้ การแปลจึงเป็นเรื่องท้าทายพอสมควร หลายครั้งที่ผู้ที่ศึกษาในศาสตร์ของการแปลและผู้ที่อยู่นอกสาขานี้มีความคิดเห็นที่ขัดแย้งกัน โดยเฉพาะเมื่อการเทียบเท่าระหว่างตัวบทภาษาต้นฉบับและตัวบทภาษาแปลดูเหมือนจะมีน้อย หรือไม่มีเลยในบางครั้ง ในทางภาษาศาสตร์ไม่มีภาษาใดในโลกที่มีความเหมือนกันทุกประการ ดังนั้นการแปลที่จะรักษาการเทียบเท่าไว้ในทุกระดับของภาษาก็ย่อมไม่สามารถกระทำได้ ภาษาศาสตร์แบ่งการวิเคราะห์ภาษาออกเป็นห้าระดับ ได้แก่ สัทศาสตร์ (phonetics) สัทวิทยา (phonology) วิทยาหน่วยคำ (morphology) วากยสัมพันธ์ (syntax) อรรถศาสตร์ (semantics) และวัจนปฏิบัติศาสตร์ (pragmatics) สองระดับแรกเกี่ยวกับเสียง สองระดับถัดมาเกี่ยวกับ ไวยากรณ์หรือโครงสร้างทางภาษา และสองระดับสุดท้ายเกี่ยวกับความหมาย ในบทความนี้ ผู้เขียน ขออภิปรายเรื่องความท้าทายในการรักษาการเทียบเท่าโดยยกตัวอย่างการแปลตัวบทสามระดับ ดังนี้

1. ระดับคำ (Lexicon) ภาษาหนึ่งอาจมีคำที่ไม่ปรากฏอีกภาษาหนึ่งซึ่งอาจเป็นคำทั่วไป หรือคำเฉพาะทางวัฒนธรรม ยกตัวอย่างคำว่า *broach* ในภาษาอังกฤษ แปลว่าพูดหรือเสนอ ประเด็นที่ยากและละเอียดอ่อน ในภาษาไทยไม่มีคำที่มีความหมายเช่นนี้ ดังนั้นเวลาแปลคำนี้ จึงต้องเลือกใช้คำที่ใกล้เคียงที่สุด ยกตัวอย่าง ประโยค *His behavior has been strange lately but I don't know how to broach this matter with him* อาจแปลว่า *ระยะนี้ พฤติกรรมของเขาดูแปลก ๆ แต่ฉันไม่รู้ว่าจะพูดกับเขายังไง* การใช้คำว่า *พูด* แปลคำว่า *broach* พอจะสื่อความหมายได้ระดับหนึ่งแต่ก็สูญเสียความหมายด้านความรู้สึกของคำนี้ไป กล่าวคือ ในขณะที่ *broach* เป็นคำแสดงอารมณ์ (expressive) *พูด* เป็นคำที่แสดงความรู้สึกกลาง ๆ (neutral) ในทำนองเดียวกัน ภาษาไทยมีคำว่า *ทวง* หมายถึงเรียกเอาสิ่งที่เป็นของตน สิ่งที่ดี ค้างไว้ หรือสิ่งที่รับปากว่าจะให้คืนมา คำนี้มี ความหมายในเชิงลบ (offensive) ภาษาอังกฤษ ไม่มีคำที่มีความหมายที่แสดงอารมณ์เช่นนี้ การแปลคำนี้จึงต้องใช้คำหรือกลวิธีทางภาษา ลักษณะอื่นแทน ยกตัวอย่างประโยค *เขายืมเงินเราไป ฉันยังไม่ได้คืนเลย สงสัยต้องทวงแล้วละ* อาจแปลว่า *She hasn't given back to me the money I lent her. I think it's time*

I asked her for it คำว่า ask for ไม่ได้แสดงความหมายเชิงลบเหมือนกับคำว่า ทวง กล่าวคือ ในขณะที่คำภาษาอังกฤษแสดงความหมายทั่วไป คำไทยเป็นคำที่แสดงอารมณ์

2. ระดับไวยากรณ์หรือโครงสร้าง (grammar) ภาษาหนึ่งจะมีวิธีการสร้างคำ (morphology) และการเรียงคำ (syntax) พร้อมด้วยเหตุผลการใช้โครงสร้างหนึ่งซึ่งต่างจากภาษาหนึ่ง การแปลข้ามภาษาจึงอาจทำให้ระดับของไวยากรณ์หรือระดับโครงสร้าง (คำ วลี ประโยค หรืออนุประโยค) ต่างกันด้วย ยกตัวอย่าง ในภาษาอังกฤษมีคำกริยาไม่แท้ที่เรียกว่า *participle* ใช้ทำหน้าที่เสริมหรือให้ข้อมูลเพิ่มเติมกับประธานของประโยคหรือทั้งประโยค เช่น *The sun slowly setting behind the mountains, the farmers were marching home* วลี *The sun slowly setting behind the mountains* เป็น *absolute participle* มีโครงสร้างแบบวลี ประกอบด้วย คำนาม (*the sun*) กริยาไม่แท้ (*setting*) และส่วนขยาย (*slowly* และ *behind the mountains*) ทำหน้าที่ขยายทั้งประโยคแสดงฉากหลังของเหตุการณ์ในประโยคหลัก *the farmers were marching home* ภาษาไทยไม่มีคำกริยาประเภทนี้ การแปลประโยคนี้จึงทำได้โดยใช้โครงสร้างประโยคแบบอื่นมาทดแทน เช่น อาจแปลว่า *ขณะที่พระอาทิตย์กำลังตกลงช้า ๆ หลังหุบเขา เหล่าชาวนาทยอยเดินกลับบ้าน* ส่วนที่เป็น *absolute participle* ในภาษาอังกฤษที่มีโครงสร้างเป็นวลีเมื่อแปลเป็นภาษาไทยแล้วอยู่ในระดับ (อนุ) ประโยค

3. ระดับวจนปฏิบัติศาสตร์หรือความหมายเชิงบริบท (pragmatics) ผู้พูดภาษาหนึ่งมีธรรมเนียมการใช้ภาษาเป็นของตนเองซึ่งอาจแตกต่างจากผู้พูดอีกภาษาหนึ่ง ความหมายในระดับนี้สะท้อนความคิด ความเชื่อ และวิถีชีวิตของผู้พูดภาษานั้น (Bardovi-Harlig, 2010; Huang, 2007; Fromkin, Rodman, and Hyams, 2003; Grundy, 2000; Levinson, 1983) ผู้เขียนขอยกตัวอย่างประสบการณ์ตรงขณะศึกษาอยู่ที่ประเทศอังกฤษ ผู้เขียนเคยแนะนำให้เพื่อนชาวไทยและเพื่อนเจ้าของภาษารู้จักกัน วันหนึ่งเพื่อนเจ้าของภาษาอังกฤษมาบอกกับผู้เขียนว่าเจอเพื่อนชาวไทยเดินมาทักขณะที่เขาเดินกลับหอพักว่า *Where are you going?* เพื่อนคนนี้บอกว่าเขารู้สึกแปลกและตกใจเพราะไม่ชินกับคำถามในสถานการณ์เช่นนั้น ผู้เขียนจึงอธิบายให้เขาฟังว่าเพื่อนคนไทยคนนี้นั้นน่าจะแปลตรงตัวจากประโยค *กำลังจะไปไหน* ซึ่งเป็นคำทักทายทั่วไปสำหรับผู้พูดชาวไทย แต่สำหรับผู้พูดชาวอังกฤษประโยคคำถาม *Where are you going?* มีนัยพิเศษ (marked)² ซึ่งจะใช้ในสถานการณ์จำเพาะเท่านั้น ไม่ได้ใช้เป็นคำทักทายเหมือนในภาษาไทย

² นัยพิเศษ (markedness) คือการใช้ภาษาที่แสดงให้เห็นถึงความจำเพาะหรือความแตกต่างจากการใช้ภาษาทั่วไป หรือที่เรียกว่านัยทั่วไป (unmarked) สามารถเกิดขึ้นได้ทุกระดับของภาษา ยกตัวอย่างระดับคำ กริยาผันรูปอดีตกาล ไม่ปกติ เช่น *eaten* เป็นนัยพิเศษ ส่วนกริยาผันปกติ เช่น *walked* เป็นนัยทั่วไป ในระดับโครงสร้าง ขอยกตัวอย่างสองประโยคดังนี้ *John stopped the car* และ *John caused the car to stop* (คิดมาจาก Huang, 2007: 51) ประโยคแรกมีนัยทั่วไป สื่อความหมายว่าจอห์นหยุดรถ แต่ประโยคที่สองสื่อถึงนัยพิเศษ ประโยคนี้อาจหมายถึงจอห์นบังคับให้รถหยุดด้วยสาเหตุไม่ปกติ เช่น จอห์นตั้งใจตำราชน

จากตัวอย่างทั้งสามข้างต้นพอจะพิสูจน์ได้ว่าการสูญเสียความหมายหรืออีกนัยหนึ่งคือ การเทียบเท่าในการแปลโดยเฉพาะระดับคำและลักษณะทางภาษาต่าง ๆ เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ อันที่จริงแล้ว ตามทฤษฎีการแปล การเทียบเท่ามีหลายระดับไม่ได้จำกัดอยู่ที่ความหมาย เท่านั้น เช่น การเทียบเท่าด้านผลลัพธ์ (effect) การเทียบเท่าด้านจุดประสงค์ (function) และการเทียบเท่าด้านประเภทตัวบท บ่อยครั้งที่ผู้แปลจำเป็นต้องสละการเทียบเท่าระดับหนึ่ง เพื่อรักษาการเทียบเท่าอีกระดับหนึ่งไว้ด้วยเหตุผลต่าง ๆ ซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดในบทที่ 1 ต่อไป

นอกจากสาเหตุข้อจำกัดทางภาษาแล้วยังมีสาเหตุอื่นอีกที่ทำให้ไม่สามารถรักษา การเทียบเท่าได้ ดังตัวอย่างที่อยู่ในระดับวิจารณ์ปฏิบัติศาสตร์ สาเหตุอื่น ๆ อีก ได้แก่ จุดประสงค์ของ ตัวบท ประเภทของตัวบท ธรรมเนียมปฏิบัติ และผู้อ่าน ผู้เขียนจะขอยกตัวอย่างสาเหตุที่มาจาก ประเภทของตัวบทประกอบเพิ่มเติมโดยนำตัวอย่างของการแปลชื่อภาพยนตร์จากภาษาอังกฤษ เป็นภาษาไทย ดังนี้

[1]

ตัวบทภาษาต้นฉบับ

Titanic

ตัวบทภาษาแปล

ไททานิค

[2]

ตัวบทภาษาต้นฉบับ

Babe

ตัวบทภาษาแปล

เบ๊บ หมูน้อยหัวใจเทวดา

[3]

ตัวบทภาษาต้นฉบับ

Gone With the Wind

ตัวบทภาษาแปล

วิมานลอย

เมื่อดูผิวเผินจะพบว่าระดับการเทียบเท่าความหมายระดับคำระหว่างภาษาต้นฉบับและ ภาษาแปลของตัวอย่างทั้งสามเรียงจากมากไปน้อยตามลำดับ ตัวอย่าง [1] ผู้แปลใช้กลวิธีการแปล

ทับศัพท์ (transliteration) โดยนำคำภาษาอังกฤษ *Titanic* มาถอดเสียงตามอักขระภาษาไทย ชื่อภาพยนตร์ทั้งสองภาษาจึงเหมือนกัน ต่างแค่ตัวอักษรและการออกเสียงระหว่างภาษาต้นฉบับ และภาษาแปลเท่านั้น ตัวอย่าง [2] ผู้แปลรักษาการเทียบเท่าไว้ในระดับหนึ่งโดยแปลทับศัพท์ คำว่า *Babe* เป็น *เบ๊บ* แต่มีการเสริมข้อมูลที่ไม่ได้อยู่ในภาษาต้นฉบับ และตัวอย่าง [3] ผู้แปลไม่ได้ใช้คำที่มีความหมายตรงกับภาษาต้นฉบับเลย

ผู้อ่านทั่วไปที่ไม่เข้าใจเรื่องการเทียบเท่าและประเด็นอื่น ๆ ในศาสตร์การแปลอาจตัดสินว่า การแปลของตัวอย่าง [2] และ [3] เป็นการแปลที่ไม่ดีนัก ตัวอย่าง [2] อาจเป็นการแปลเกินความหมาย (overtranslation) ส่วนตัวอย่าง [3] อาจเป็นการแปลผิดไปจากความหมายดั้งเดิมของภาษาต้นฉบับ (mistranslation)³ และบางคนอาจคิดว่าตัวอย่าง [1] ไม่จัดเป็นการแปล แต่สำหรับนักทฤษฎีการแปลแล้ว การแปลทั้งสามตัวอย่างเป็นตัวแทนของการแปลที่รักษาการเทียบเท่าในระดับที่ต่างกันโดยผู้แปลได้พิจารณาปัจจัยต่าง ๆ นอกจากความหมายระดับคำร่วมกับตัว จากตัวอย่างทั้งสาม ผู้เขียนวิเคราะห์ว่าผู้แปลทั้งหมดน่าจะคำนึงถึงประเภทของตัวบท และปัจจัยทางสังคมเป็นสำคัญ

ชื่อภาพยนตร์มีจุดประสงค์สำคัญคือนำเสนอสาระสำคัญของเรื่องและสร้างความประทับใจให้กับผู้ชมเพื่อกระตุ้นให้เกิดความอยากรู้อยากเห็นหรือการติดตาม ด้วยเหตุนี้ภาษาที่ใช้ในชื่อภาพยนตร์จึงถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้จุดประสงค์ทั้งสองข้อนี้บรรลุผลให้มากที่สุด ตัวอย่าง [1] ภาพยนตร์ *Titanic* นำชื่อเรือประวัติศาสตร์มาตั้งเป็นชื่อภาพยนตร์ ออกฉายปี พ.ศ. 2540 การแปลทับศัพท์ว่า *ไททานิค* ให้ความสำคัญกับชื่อเรือประวัติศาสตร์ลำนี้ คำนี้น่าเป็นที่เข้าใจและเป็นที่ยอมรับสำหรับคนไทยในสมัยนั้นเพราะการหาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ทำได้โดยง่ายผ่านสื่อต่าง ๆ ตัวอย่าง [2] ภาพยนตร์ *Babe* ออกฉายปี พ.ศ. 2538 เป็นเรื่องเกี่ยวกับหมูตัวหนึ่งชื่อเบ๊บ หมูตัวนี้มีหน้าที่คอยเลี้ยงแกะและพยายามเอาชนะใจสัตว์อื่น ๆ ที่ไม่ยอมเชื่อฟังเพียงเพราะเห็นว่ามันเป็นหมูธรรมดาตัวหนึ่ง ผู้แปลแปลว่า *เบ๊บ หมูน้อยหัวใจเทวดา* ข้อความที่เพิ่มขึ้นมาทำให้ผู้ชมเข้าใจและสร้างความน่าสนใจให้กับภาพยนตร์มากขึ้น หากผู้แปลเลือกวิธีการแปลเหมือนตัวอย่าง [1] โดยไม่เสริมข้อมูลใด ๆ อาจทำให้ความน่าสนใจของเรื่องขาดหายไป และตัวอย่าง [3] *Gone With the Wind* เป็นภาพยนตร์แนวความรักเชิงประวัติศาสตร์ที่ดัดแปลงมาจากนวนิยาย เนื้อเรื่องเกี่ยวกับความรักของตัวละครเอกหญิงสาวที่ในที่สุดเพิ่งรู้จักกันบั้งของหัวใจตนเองเมื่อตอนที่ชายที่เธอรักจริง ๆ ได้จากเธอไปแล้ว ชื่อภาพยนตร์ให้ความรู้สึกในเชิงอุปมา ออกฉายครั้งแรกในประเทศสหรัฐอเมริกาปี พ.ศ. 2482 ผู้แปลแปลว่า *วิมานลอย* ซึ่งไม่ได้รักษาการเทียบเท่าความหมายระดับคำกับชื่อภาพยนตร์ในภาษาอังกฤษเลย กระนั้นผู้เขียนเห็นว่าการแปลเช่นนี้น่าเสนอเนื้อหาที่ลึกซึ้งของภาพยนตร์และ

³ โดยทั่วไปข้อผิดพลาดการแปลแบ่งออกเป็นสามประเภทกว้าง ๆ คือการแปลผิด การแปลเกิน และการแปลขาด (undertranslation) ดวงดา สุพล (2545: 81-82) เพิ่มเติมการแปลผิดประเภทที่สี่ คือ การเลือกใช้คำไม่เหมาะสม ซึ่งอาจจัดอยู่ในประเภทการแปลผิดได้เช่นกัน

สร้างความประทับใจให้แก่ผู้ชมได้มากพอสมควร หากเทียบกับการแปลตรงตัวว่า *ไปกับ (สาย)ลม* ซึ่งจะทำให้ความลึกซึ้งที่ภาพยนตร์ต้องการส่อหายไป

อย่างไรก็ดี ผู้เขียนไม่ได้เห็นด้วยทั้งหมดกับบทแปลของตัวอย่างทั้งสามที่ยกมานี้และไม่ได้บอกว่าบทแปลทั้งสามเป็นตัวอย่างการแปลที่ดีที่สุด เพียงแต่ยกมาอธิบายให้เห็นว่าการรักษาการเทียบเท่าในการแปลมีปัจจัยอื่น ๆ อีกมากที่ผู้แปลต้องนำมาพิจารณาร่วมด้วยเพื่อให้บทแปลมีความถูกต้องและเหมาะสมที่สุด อันได้แก่ ปัจจัยด้านภาษา จุดประสงค์ของตัวบท ความเข้าใจอารมณ์ และความรู้สึกของผู้อ่าน วัฒนธรรม และธรรมเนียมปฏิบัติการแปลของแต่ละภาษา (Colina, 2015: 33-34) ผู้เขียนเห็นด้วยกับวรรณา แสงอร่ามเรือง (2545: 279) ที่กล่าวว่า “ไม่มีงานแปลที่ถูกต้องเพียงชิ้นเดียวเท่านั้น งานแปลอาจมีหลายสำนวนที่ถูกต้องก็ได้ และผู้แปลต้องอธิบายให้เห็นผลได้ว่าทำไมจึงตัดสินใจแปลเช่นนั้น” แนวคิดดังกล่าวนี้เป็นจุดประสงค์หลักของหนังสือเล่มนี้ที่จะให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการแปลมีองค์ความรู้ด้านทฤษฎีการแปลอย่างรอบด้าน พร้อมกับการฝึกวิเคราะห์และวิจารณ์ทฤษฎีอย่างเป็นระบบเพื่อสามารถประยุกต์ทฤษฎีเหล่านั้นเป็นแนวทางการตัดสินใจและลงมือปฏิบัติในทุกขั้นตอนของการแปลซึ่งจะทำให้ผลงานแปลมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นไป

MAHIDOL
UNIVERSITY
PRESS

ส่วนที่ 1

ทฤษฎีการแปลและศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง

- ♦ บทที่ 1 นิยามการแปลและการเทียบเท่า
- ♦ บทที่ 2 กระบวนการแปล
- ♦ บทที่ 3 อรรถศาสตร์
- ♦ บทที่ 4 วจนปฏิบัติศาสตร์
- ♦ บทที่ 5 บริบทสังคมกับการแปล
- ♦ บทที่ 6 การประเมินผลงานแปล

บทที่ 1

นิยามการแปลและการเทียบเท่า

Each exercise involves some kind of loss of meaning....

*The basic loss is on a continuum between overtranslation
(increased detail) and undertranslation (increased generalization).*

(Newmark, 1981: 7)

บทแรกนี้มีจุดประสงค์ที่จะเชิญชวนให้ผู้อ่านทบทวนในขั้นต้นว่าแท้จริงแล้วการแปลคืออะไร และที่สำคัญลักษณะธรรมชาติของการแปลเป็นอย่างไร เพราะความเข้าใจที่ถูกต้องตามหลักทฤษฎีไม่เพียงจะทำให้ผลิงานแปลได้ถูกต้องเหมาะสม แต่ยังจะทำให้ความกังวลใจหรือความลังเลใจเกี่ยวกับงานแปล โดยเฉพาะเรื่องการเทียบเท่าระหว่างตัวบทภาษาต้นฉบับกับตัวบทภาษาแปลลดลงได้ บทนี้มีสองหัวข้อหลักคือ นิยามการแปลพร้อมด้วยรายละเอียดของแต่ละองค์ประกอบ และการเทียบเท่าในระดับต่าง ๆ

1. คำนิยาม

โดยทั่วไปเรารู้กันดีว่า “การแปล” คือการถ่ายทอดความหมายจากภาษาหนึ่งซึ่งมักเรียกว่าภาษาต้นฉบับ (source language: SL)⁴ เป็นอีกภาษาหนึ่งซึ่งเรียกว่าภาษาแปล (target language: TL)⁵ อันที่จริงแล้วยังมีคำนิยามที่รัดกุมที่จะทำให้เราสามารถเข้าใจธรรมชาติและความท้าทายของการแปลได้อย่างละเอียดลึกซึ้งยิ่งขึ้น บางทีการเข้าใจความหมายของการแปลอย่างถ่องแท้อาจเป็นขั้นตอนแรกที่จะช่วยทำให้กระบวนการแปลในทุกขั้นตอนมีหลักการ มีกรอบความคิด และมีแนวปฏิบัติที่ถูกต้อง ชัดเจน และเป็นระบบ ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงขอยกคำนิยามที่น่าสนใจของผู้เชี่ยวชาญด้านการแปลไว้เป็นลำดับแรก ดังนี้

⁴ เมื่อเจาะจงถึงตัวบทที่นำมาแปลจะเรียกว่า ตัวบทภาษาต้นฉบับ (source text: ST)

⁵ เมื่อเจาะจงถึงตัวบทที่แปลแล้วจะเรียกว่า ตัวบทภาษาแปล (target text: TT)

นิวมาร์ก ศาสตราจารย์ด้านการแปลแห่ง Polytechnic of Central London นิยามการแปลว่า

Translation is a craft consisting in the attempt to replace a written message and/or statement in one language by the same message and/or statement in another language.

(Newmark, 1988: 7)

การแปลเป็นงานประณีตที่พยายามนำสาร และ/หรือข้อความที่เป็นภาษาเขียนจากภาษาหนึ่งไปสู่อีกภาษาหนึ่งด้วยสาร และ/หรือข้อความที่เหมือนกัน

แคทฟอร์ด ศาสตราจารย์ด้านภาษาศาสตร์แห่ง University of Michigan ให้ความหมายการแปลว่าเป็น

The replacement of textual material in one language (SL) by equivalent textual material in another language

(Catford, 1965: 20)

การถ่ายทอดเนื้อหาจากภาษาหนึ่ง (ภาษาต้นฉบับ) เป็นอีกภาษาหนึ่งโดยมีเนื้อหาที่เทียบเท่ากัน

ไนดากับเทเบอร์ นักภาษาศาสตร์และผู้เชี่ยวชาญด้านการแปลอธิบายว่า

Translation consists in reproducing in the receptor language the closest natural equivalent of the source-language message, first in terms of meaning and secondly in terms of style.

(Nida and Taber, 1982: 12)

การแปลคือการผลิตสารภาษาต้นฉบับอีกครั้งในภาษาปลายทางซึ่งต้องมีความใกล้เคียงอย่างเป็นธรรมชาติมากที่สุด ทั้งด้านความหมายประการหนึ่งและด้านลีลาการใช้ภาษาอีกประการหนึ่ง

จากคำนิยามทั้งสามข้างต้นพบว่า การแปลมีลักษณะสำคัญสามประการคือ 1) การแปลเป็นการถ่ายโอน (transfer)⁶ จากภาษาหนึ่งสู่อีกภาษาหนึ่ง ซึ่งโคลินา (Colina, 2015) ระบุว่า

⁶นิวมาร์ก และแคทฟอร์ดใช้คำว่า *replace* ส่วนไนดากับเทเบอร์ใช้คำว่า *reproduce*

ต้องเป็นภาษาของมนุษย์และภาษาเขียน (written language) เท่านั้น แม้ว่าจะมีนักวิชาการด้านการแปลบางท่าน เช่น เรบิน (Rabin, 1980) และลาร์สัน (Larson, 1984) ได้ให้คำนิยามการแปลที่รวมถึงการแปลข้อความที่เป็นคำพูดด้วย แต่ในปัจจุบันค่อนข้างจะมีความเห็นพ้องกันว่า การแปลคำพูดจัดอยู่ในการล่าม 2) การแปลเป็นการถ่ายโอนสารไม่ใช่การถ่ายโอนภาษานิวมาร์กและไนดากับเทเบอร์ใช้คำว่า *message* แคทพอร์ตใช้คำว่า *textual material* และ 3) สารที่ถ่ายโอนจากตัวบทภาษาต้นฉบับไปสู่ตัวบทภาษาแปลต้องเทียบเท่ากัน ต่อไปนี้จะขออภิปรายแต่ละลักษณะโดยสังเขป ดังนี้

1. การแปลเป็นการถ่ายโอน (ทางภาษา) การถ่ายโอนนี้ประกอบด้วยส่วนสำคัญอย่างน้อยสองส่วนคือ 1) เนื้อหาที่จะถ่ายโอนซึ่งหมายถึงตัวบทภาษาต้นฉบับและตัวบทภาษาแปล และ 2) ขั้นตอนการถ่ายโอน (transferring process) สองส่วนนี้มีองค์ประกอบและกระบวนการที่หลากหลาย ซับซ้อน และสัมพันธ์กันอย่างยิ่ง ด้านเนื้อหาผู้แปลจำเป็นต้องอาศัยความรู้ความสามารถทางภาษา (linguistic competence) ทั้งในระดับพื้นฐาน ได้แก่ ระบบเสียง คำ ไวยากรณ์ วากยสัมพันธ์ และความหมาย และความรู้ความสามารถทางภาษาในระดับสูง ได้แก่ การใช้ภาษาในสถานการณ์จริงและการใช้ภาษาที่สัมพันธ์กับสังคม ตลอดจนความเข้าใจเรื่องชนิดและประเภทของตัวบท จุดประสงค์ และผู้อ่านที่คาดหวัง เพื่อให้ผู้แปลทำความเข้าใจตัวบทได้อย่างลึกซึ้ง ส่วนขั้นตอนการถ่ายโอน ผู้แปลจำเป็นต้องวิเคราะห์หลายแง่มุมทั้งทางด้านภาษาที่กล่าวมา ซึ่งหมายรวมถึงกระบวนการคิดขณะอ่านตัวบทเพื่อประมวลสาระสำคัญและรายละเอียด ตลอดจนการคิดเพื่อถ่ายทอดสารไปยังผู้รับสารและการขัดเกลาตัวบทภาษาแปลในขั้นตอนสุดท้าย โดยทั่วไปการถ่ายโอนทางภาษาในเชิงทฤษฎีมักเรียกว่า *กระบวนการแปล* ซึ่งจะอธิบายรายละเอียดในบทที่ 2 ต่อไป ณ ที่นี้จะขออภิปรายการทำงานของกระบวนการทางภาษาและกระบวนการทางความคิดที่เกิดขึ้นพร้อมกันระหว่างการแปลเป็นเบื้องต้นโดยยกตัวอย่างประกอบสองตัวอย่าง ดังนี้

[1]

A man can be destroyed but not defeated.

(จากเรื่อง *The Old Man and the Sea* ของ Earnest Hemingway)

สำหรับผู้เขียน ความท้าทายของการแปลประโยคข้างต้นคือคำว่า *destroy* และ *defeat* พจนานุกรมไทย-อังกฤษ ระบุความหมายของคำแรกว่า *ฆ่า ทำลาย ผลาญ ทำให้พัง* และ คำที่สองว่า *ทำให้พ่ายแพ้ เอาชนะ ทำให้ล้มเหลว* นอกจากความรู้ทางด้านความหมายแล้ว ในกรณีนี้ผู้แปลต้องเลือกใช้คำที่มีความหมายเหมาะสม สอดคล้อง และสละสลวยเป็นธรรมชาติมากที่สุด จึงจะทำให้การแปลประโยคนี้นรักษาทั้งความหมายและลีลาภาษาให้สอดคล้องกับประเภทของตัวบท ซึ่งในที่นี้คือตัวบทวรรณกรรม ถ้าแปลว่า *ผู้ชายสามารถถูกทำลายได้แต่ทำให้พ่ายแพ้ไม่ได้*

อาจจะสื่อความหมายได้ตรงกับต้นฉบับ แต่อรรถสททาวรรณคดีจะไม่เด่นชัดเท่ากับต้นฉบับเท่าที่ควร ดังนั้นหากต้องการรักษาสีลาจึงควรเลือกแปลด้วยภาษาที่มีความหมายลึกซึ้งและแสดงอารมณ์มากกว่านี้ ผู้เขียนอาจเลือกแปลว่า *ลูกผู้ชายฆ่าได้แต่หยาบไม่ได้* แม้ว่าสำนวนแปลนี้จะสื่อความหมายไม่ตรงกับต้นฉบับอย่างที่สุดก็ตามที อนึ่ง ขอให้พึงระลึกไว้ว่าการแปลยอมสูญเสียบางอย่างอยู่แล้วโดยธรรมชาติ ดังนั้นในหลายโอกาสผู้แปลจำเป็นต้องเลือกระหว่างความหมายตรงกับจุดประสงค์หรือปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวบท

[2]

เขาจะเป็นครูได้ก็ต่อเมื่อมีประกาศนียบัตรวิชาชีพครู

การแปลประโยคดังกล่าวเป็นภาษาอังกฤษอาจแปลโดยใช้โครงสร้างประโยคที่หลากหลาย ยกตัวอย่าง *He can be a teacher only when he has a teaching certificate* หรือ *If he has a teaching certificate, then he can be a teacher* แต่ผู้เขียนคิดว่า ถ้าใช้โครงสร้างสลับที่ระหว่างประธานกับกริยา (inversion)⁷ จะทำให้สื่อความหมายของเงื่อนไขที่ประโยคนี้ต้องการเน้นได้ดียิ่งขึ้น ดังนั้นอาจเลือกแปลว่า *Only when he has a teaching certificate can he be a teacher* จากตัวอย่างนี้ทำให้เห็นว่านอกจากผู้แปลจะต้องมีความรู้ความสามารถทางภาษาที่ดีแล้ว ผู้แปลต้องวิเคราะห์ด้วยว่าตัวเลือกใดที่เหมาะสมที่สุดเพื่อการแปลรักษาความหมายแฝงไว้ด้วย

ทั้งนี้เราสามารถกล่าวได้ว่าการแปลเป็นการสื่อสารประเภทหนึ่ง (มนีรัตน์ สวัสดิวัตน์ ณ อยุธยา, 2548) เพราะตัวบทภาษาแปลมีหน้าที่ในการสื่อสารบางอย่างให้แก่ผู้รับสาร เช่นเดียวกับตัวบทภาษาต้นฉบับ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เมื่อตัวบทภาษาต้นฉบับมีจุดประสงค์ใด ๆ ก็ตามในแง่ของการสื่อสารความหมายจากผู้เขียน ผู้แปลควรรักษาจุดประสงค์นั้นในตัวบทภาษาแปลด้วย มิฉะนั้นตัวบทจะเป็นเพียงแค่การบันทึกข้อมูลเพียงเท่านั้นแต่ขาดการสื่อสาร ด้วยเหตุนี้จึงมีทฤษฎีการแปลที่เน้นเรื่องการถ่ายทอดจุดประสงค์ในการสื่อสารของตัวบทเป็นสำคัญ ทฤษฎีนี้มีชื่อเรียกว่า *Skopos Theory* พัฒนาขึ้นมาในช่วงปี ค.ศ. 1980 เป็นต้นมา โดยนักทฤษฎีการแปลชาวเยอรมัน เช่น เวอร์เมียร์ (Vermeer, 1989) และนอร์ด (Nord, 1997) ประเด็นการนำเสนอที่น่าสนใจคือผู้แปลทำหน้าที่เป็นทั้งผู้อ่านและสื่อกลาง

⁷ โครงสร้างสลับที่ระหว่างประธานกับกริยา คือรูปแบบประโยคที่วางคำกริยาซึ่งอาจจะเป็นกริยาช่วยหรือกริยาหลัก นำหน้าประธาน พบทั่วไปในประโยคคำถาม เช่น *Where are you from?* ประโยคเงื่อนไข เช่น *Should there be any questions, do not hesitate to contact us* ประโยคที่ขึ้นด้วยคำปฏิเสธ เช่น *Seldom does Jane go abroad for vacation* และประโยคที่ขึ้นต้นด้วยบุพบทวลีเพื่อแสดงตำแหน่ง เช่น *In front of the building stands a statue of the founder* โครงสร้างนี้ใช้เพื่อเน้นย้ำความหมายบางประการตามที่ผู้พูดต้องการสื่อ ยกเว้นในประโยคคำถามที่ใช้โครงสร้างนี้เพื่อแสดงนัยทั่วไปอยู่แล้ว (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในบทที่ 8)

ในการถ่ายโอนความหมายและจุดประสงค์ของการสื่อสาร (Bassnett, 1991; สัตยฉวี สายบัว, 2558) อนึ่ง ผู้แปลควรตระหนักว่าผู้แปลกับผู้อ่านด้วยภาษาแปลเป็นคนละคนกัน ผู้แปลได้อ่านด้วยภาษาต้นฉบับและมีความสามารถในการแปล แต่ผู้รับสารไม่ได้เห็นด้วยภาษาต้นฉบับและส่วนมากไม่มีความสามารถด้านการแปล ดังนั้นผู้แปลจึงมีหน้าที่ทำความเข้าใจด้วยภาษาต้นฉบับให้มากที่สุด และในขณะเดียวกันก็ต้องพยายามถ่ายทอดความหมายและองค์ประกอบต่าง ๆ ของด้วยภาษาต้นฉบับไปยังผู้อ่านภาษาแปลให้เหมาะสมด้วยความท้าทายในฐานะสื่อกลางของผู้แปลคือ หลายครั้งผู้แปลไม่สามารถถ่ายทอดสาระตามความเข้าใจของตนเองไปยังผู้อ่านภาษาแปลได้โดยตรง เพราะผู้อ่านอาจไม่มีพื้นความรู้และความเข้าใจเท่ากับผู้แปล หรือบางครั้งผู้อ่านก็อาจมีความรู้มากกว่าผู้แปล เช่น ในกรณีผู้อ่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในศาสตร์ของเนื้อหาที่ด้วยภาษาต้นฉบับนำเสนอ แต่ผู้แปลไม่ได้เป็นผู้เชี่ยวชาญในศาสตร์นั้น การแปลในฐานะการสื่อสารจึงต้องคำนึงถึงผู้อ่านอย่างรอบด้าน ยกตัวอย่าง ถ้าผู้เขียนต้องแปลบทกวีนิพนธ์ภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย ผู้เขียนต้องคำนึงถึงพื้นความรู้ของผู้อ่านชาวไทยประกอบการแปลด้วยบทประเพณี เพราะผู้อ่านทั่วไปอาจไม่มีองค์ความรู้เช่นเดียวกับผู้เขียน และอาจทำให้ไม่เข้าใจบทกวีนิพนธ์ต้นฉบับเหมือนกับผู้เขียนหรือในทำนองเดียวกัน ถ้าต้องแปลบทกวีนิพนธ์ภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ ผู้เขียนคงต้องตัดทิ้ง เพิ่มเติม และปรับเปลี่ยนข้อมูลบางอย่างเพื่อให้ผู้อ่านที่เป็นเจ้าของภาษาอังกฤษเข้าใจความหมายในด้วยภาษาแปลมากที่สุด มิฉะนั้นแล้วการสื่อสารที่มาจากการแปลอาจล้มเหลวได้

2. การแปลเป็นการถ่ายโอนสาร สารในความหมายทางภาษาและการสื่อสารคือสิ่งที่ผู้ส่งสารต้องการนำเสนอเพื่อแสดงถึงความคิด เรื่องราว ประสบการณ์ หรือประเด็นต่าง ๆ ที่เป็นสาระสำคัญ สารไม่ได้จำกัดอยู่ที่วจนภาษา (verbal language) เท่านั้น แต่สามารถเป็นอวจนภาษา (non-verbal language) ได้ด้วย เพราะอวจนภาษา เช่น ท่าทางหรือรูปภาพสามารถนำเสนอความคิดหรือเรื่องราวต่าง ๆ ได้เช่นกัน (Nordquist, 2019) ด้วยเหตุนี้ นิวมาร์กจึงเลือกใช้คำว่า *message* แคทพอร์ดใช้คำว่า *material* และลาร์สัน (Larson, 1984) นักทฤษฎีการแปลที่สำคัญอีกคนใช้คำว่า *form* ที่หมายรวมถึงรูปแบบต่าง ๆ ของภาษา เช่น คำ วลี ประโยค และ อนุเฉท ในคำนิยามการแปลของพวกเขา ดังนั้นเราจึงสามารถสรุปได้ว่างานแปลอาจมีรูปแบบของสารได้ถึงสี่รูปแบบหลักดังสรุปในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 รูปแบบสาร

	ภาษาต้นฉบับ	ภาษาแปล
รูปแบบที่ 1	วจนภาษา	วจนภาษา
รูปแบบที่ 2	วจนภาษา	อวจนภาษา
รูปแบบที่ 3	อวจนภาษา	วจนภาษา
รูปแบบที่ 4	อวจนภาษา	อวจนภาษา

ทั้งนี้ตัวบทหนึ่งอาจประกอบด้วยสารที่เป็นทั้งวจนภาษาและอวจนภาษาได้ด้วย ยกตัวอย่าง โฆษณาที่มีทั้งภาษาเขียนและรูปภาพ ผู้เขียนขอยกตัวอย่างรูปแบบการแปลตัวบท ภาษาอังกฤษที่เป็นวจนภาษาเป็นตัวบทภาษาแปลที่เป็นอวจนภาษา ดังนี้

[3]
ตัวบทภาษาต้นฉบับ
No Smoking
ตัวบทภาษาแปล

ภาพที่ 1 ป้ายห้ามสูบบุหรี่

ในบางบริบท เช่น ในสถานที่ที่มีคนไม่รู้หนังสือจำนวนมาก การใช้วจนภาษา ในการแปลดังตัวอย่างข้างต้นจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจสารได้ดีกว่าการแปลด้วยวจนภาษา ในประเด็นนี้ผู้เชี่ยวชาญด้านการแปลอย่างเบเกอร์ (Baker, 2018: 45) เสนอว่าการใช้อวจนภาษา เช่น รูปภาพ เป็นกลวิธีหนึ่งในการแปลโดยเฉพาะเวลาที่ผู้แปลไม่สามารถหาสารที่เทียบเท่า ในภาษาแปลได้ หรือมีข้อจำกัดต่าง ๆ ในการแปล⁸

⁸ กลวิธีการแปลนี้และกลวิธีอื่น ๆ ของเบเกอร์ในภาคผนวก 1

[4]

ตัวบทภาษาต้นฉบับ

ภาพที่ 2 ป้ายห้องเปลี่ยนผ้าอ้อมเด็ก (ไม่มีข้อความประกอบ)

ตัวบทภาษาแปล

ภาพที่ 3 ป้ายห้องเปลี่ยนผ้าอ้อมเด็ก (มีข้อความประกอบ)

ตัวบทภาษาต้นฉบับในตัวอย่าง [4] เป็นที่เข้าใจและพบทั่วไปในที่สาธารณะในประเทศแถบตะวันตก จึงทำให้ตัวบทที่สื่อสารโดยใช้สารที่เป็นอวัจนภาษาเพียงอย่างเดียวได้ แต่หากต้องแปลตัวบทนี้เป็นภาษาไทย ผู้เขียนคิดว่าควรเพิ่มวัจนภาษาด้วย ดังข้อความในตัวอย่างว่า *ห้องเปลี่ยนผ้าอ้อมเด็ก* เพื่อความชัดเจนยิ่งขึ้น เนื่องจากสารของตัวบทนี้ยังไม่เป็นที่รับรู้อย่างแพร่หลายในสังคมผู้อ่านชาวไทย

3. การเทียบเท่า ประเด็นนี้ดูจะเป็นความท้าทายไม่น้อยสำหรับผู้แปลเพราะโดยธรรมชาติแต่ละภาษาจะมีลักษณะเฉพาะของตนเอง (language specifics) แม้ว่าทุกภาษาจะมีลักษณะสากล (language universals) บางประการร่วมกัน (Fromkin, Rodman, and Hyams, 2003) ดังนั้นการแปลที่อาศัยการแทนที่ด้วยลักษณะทางภาษาที่เหมือนกันจึงไม่สามารถทำได้ทุกครั้ง ผู้แปลต้องใช้การเทียบเท่าแทน ลักษณะทางภาษาที่ไม่เหมือนกันสามารถเกิดขึ้นในทุกระดับตั้งแต่ระดับเสียง คำ ความหมาย ไวยากรณ์ วากยสัมพันธ์ และวัจนปฏิบัติ ดังที่ยกตัวอย่างไปแล้วในบทนำ ณ ที่นี้จะขอยกระดับไวยากรณ์เพิ่มเติมอีก ดังนี้ ภาษาอังกฤษมีระบบหน่วยคำ (morphological system) ที่แสดงพหูพจน์ของคำนามแต่ภาษาไทยไม่มี เช่น คำว่า *kids* เป็นรูปพหูพจน์ของ *kid* โดยการเติมหน่วยคำ *-s* แต่ในภาษาไทยใช้การซ้ำคำหรือเติมคำว่า

พวก เหล่า ดังนั้นคำว่า *kids* อาจแปลว่า เด็ก ๆ หรือ พวกเด็ก หรือแม้กระทั่ง เด็ก คำเดียวในกรณีที่มีการระบุพหูพจน์ของคำนี้อาจอนุมานได้จากบริบทแวดล้อมอื่น ๆ ไวยากรณ์อีกหัวข้อหนึ่งที่แตกต่างกันคือ ภาษาไทยไม่มีรูปหรือโครงสร้างคำกริยาที่แสดงกาล (tense) เหมือนกับภาษาอังกฤษ ภาษาไทยมักแสดงกาลโดยใช้อนุภาคหรือบริบททางสถานการณ์ เช่น คำว่า แล้ว ใช้แสดงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต ยกตัวอย่าง ประโยค เจนไปญี่ปุ่นแล้ว สามารถแปลเป็นภาษาอังกฤษโดยใช้ past tense หรือ present perfect tense ได้ดังนี้ *Jane went to Japan* หรือ *Jane has been to Japan*

การเทียบเท่า จึงดูเหมือนว่าจะเป็นคำที่เหมาะสมกว่าคำว่า เหมือน ในการแปลแม้ว่าบางครั้งสารในภาษาต้นฉบับจะสามารถแปลได้เหมือนกับสารในภาษาแปล โดยเฉพาะการแปลคำที่เป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตาม คำที่เป็นรูปธรรมบางคำของสองภาษาที่อาจมีนัยบางประการที่ไม่เหมือนกัน เช่น คำว่า *blue* ที่ภาษาไทยแปลว่า สีฟ้า หรือ สีน้ำเงิน แต่ความหมายแฝง (connotative meaning) ของคำทั้งสองนี้ไม่เหมือนกัน ขณะที่คำนี้ในภาษาอังกฤษให้ความรู้สึกโศกเศร้าเสียใจด้วย ดังจะพบทั่วไปในการใช้แบบเปรียบเทียบในบทกวี เช่น *I feel blue* แต่ในภาษาไทยสีฟ้าหรือน้ำเงินไม่ได้แฝงความรู้สึกเช่นนั้น การที่นิวมาร์ก (1988: 7) ให้นิยามว่าการแปลเป็นการนำสารจากภาษาหนึ่งไปสู่อีกภาษาหนึ่งด้วยสาร และ/หรือข้อความเขียนที่เหมือนกันนั้น จริง ๆ แล้วเขาได้ตระหนักดีว่าสารที่เหมือนกันนั้นเกิดขึ้นได้แค่บางโอกาสและเป็นเพียงการให้คำนิยามในเชิงทฤษฎีเท่านั้น เพราะเขาได้อธิบายต่อว่าการแปลนั้นย่อมเกิดการสูญเสียอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้และสามารถเกิดขึ้นในหลายระดับด้วย ดังที่ผู้เขียนเสนอให้ผู้อ่านพิจารณาเป็นลำดับแรกของบทนี้

ด้วยเหตุผลข้างต้น การเทียบเท่าจึงเป็นเรื่องน่าขบคิดอย่างมากสำหรับผู้แปล คำถามสำคัญคือการเทียบเท่าระดับไหนถึงจะเหมาะสมเป็นที่ยอมรับได้ และมีปัจจัยใดบ้างที่เกี่ยวข้องกับการเทียบเท่าที่ผู้แปลต้องนำมาพิจารณา ผู้เขียนพบว่าเบเกอร์ (2015: 63) ตอบคำถามนี้ได้เป็นอย่างดี โดยเบเกอร์ยกตัวอย่างงานแปลชิ้นหนึ่งที่แปลคำว่า *hard drink* จากภาษาอังกฤษเป็นภาษาอาหรับ และเมื่อแปลกลับ⁹ ได้คำว่า *alcoholic drink* แท้จริงแล้วคำแรกในภาษาอังกฤษหมายถึงเครื่องดื่มมีแอลกอฮอล์เข้มข้นโดยผ่านกรรมวิธีกลั่นจากพืชหรือผลไม้ เช่น วิสกี้ บรั่นดี แต่คำที่สองเป็นเครื่องดื่มที่สกัดแอลกอฮอล์จากการหมักและมีปริมาณแอลกอฮอล์ไม่สูง ในภาษาอาหรับความแตกต่างระหว่างสองคำนี้ไม่มีนัยสำคัญในบริบททั่วไป ดังนั้นการใช้คำว่า *alcoholic drink* จึงเหมาะสมและยอมรับได้เมื่อพิจารณาวัฒนธรรมและภูมิความรู้ของผู้อ่านร่วมด้วย ในทางกลับกัน หากผู้แปลใช้คำว่า *hard drink*

⁹ การแปลกลับ (back translation) เป็นวิธีหนึ่งในการตรวจสอบความถูกต้องของตัวบทภาษาแปล ทำโดยแปลตัวบทภาษาแปลกลับไปยังตัวบทภาษาต้นฉบับอีกครั้งและทดสอบดูว่านำเสนอความหมายและองค์ประกอบอื่น ๆ คล้ายกับตัวบทภาษาต้นฉบับดั้งเดิมหรือไม่

ผู้อ่านอาจไม่เข้าใจเพราะไม่คุ้นชินกับคำดังกล่าว และถึงแม้ว่าจะตรวจสอบคำนี้จากพจนานุกรม ก็ไม่สามารถรับประกันว่าผู้อ่านจะเข้าใจความหมายที่แท้จริงได้ อนึ่ง ผู้แปลจำเป็นต้องพิจารณา จุดประสงค์ของตัวบทภาษาต้นฉบับว่าต้องการสื่อความแตกต่างระหว่างสองคำนี้ด้วยหรือไม่

ตัวอย่างในภาษาไทย ได้แก่ ประโยค *ครูมีหน้าที่อบรม สั่งสอน ชี้แนะ และแนะนำศิษย์ ในทางที่ดี* หากแปลตรงตัวตามคำทุกคำของประโยคนี้น่า *Teachers should teach, instruct, direct and guide their students to the right direction* จะทำให้ประโยคนี้น่าฟังซ้ำซ้อน และไม่เป็นที่ธรรมชาติสำหรับเจ้าของภาษา เนื่องจากคำว่า *teach* กับ *instruct* และ *direct* กับ *guide* ไม่มีความแตกต่างอย่างเป็นนัยสำคัญในภาษาอังกฤษในบริบทนี้ แม้ว่าเจ้าของภาษาไทย จะรู้สึกว่าการใช้คำในภาษาไทยมีความหมายแตกต่างกัน ดังนั้นอาจแปลประโยคดังกล่าวว่า *Teachers should teach and guide their students to the right direction* จากตัวอย่างนี้ จะเห็นได้ว่าแนวคิดเรื่องความซ้ำซ้อนในภาษาไทยและภาษาอังกฤษมีธรรมเนียมและระดับ การยอมรับแตกต่างกัน อีกตัวอย่างที่พบบ่อย ได้แก่ ประโยค *ในความเห็นของผม ผมคิดว่านี่คือ ทางออกที่ดีที่สุด* ถ้าแปลตรงตัวว่า *In my opinion, I think this is the best solution* จะฟังดู ซ้ำซ้อนทันทีในภาษาอังกฤษ ควรเลือกแปลระหว่าง *In my opinion, this is the best solution* หรือ *I think this is the best solution*

จากสาเหตุและปัจจัยที่กล่าวมาข้างต้น ผู้แปลจึงต้องพิจารณาและวิเคราะห์สาเหตุ อย่างรอบด้านเพื่อให้การแปลส่งสารที่มีการเทียบเท่าอย่างเหมาะสมที่สุด ดังที่โคลินาได้ระบุไว้ อย่างรัดกุมและชัดเจนว่าระดับของการเทียบเท่าขึ้นอยู่กับความจำเป็นในการถ่ายทอดของ แต่ละบริบท สุดท้ายนี้ ผู้เขียนจึงขอสรุปค่านิยมการแปลโดยนำคำอธิบายของโคลินาที่ผู้เขียน คิดว่ามีความชัดเจนและครบถ้วนมากที่สุด ตามรายละเอียดข้างล่าง ดังนี้ (Colina, 2015: 18)

By “translation” we understand the process or the product of transforming written text(s) from one human language to another that generally requires a (necessary) degree of resemblance or correspondence with respect to the source text.

“การแปล” หมายถึงกระบวนการหรือผลผลิตจากการแปลงข้อความภาษา เขียนจากภาษาหนึ่งของมนุษย์ไปสู่อีกภาษาหนึ่ง ซึ่งโดยทั่วไปต้องรักษาความ คล้ายคลึงหรือการเทียบเท่ากับตัวบทภาษาต้นฉบับในระดับที่เหมาะสม

คำถามชวนวิเคราะห์

1. ท่านคิดว่าโดยทั่วไปคนไทยมีความเห็นและความรู้สึกอย่างไรกับการเทียบเท่าในการแปล และยอมรับการสูญหายของความหมายในระดับต่าง ๆ ได้ในระดับใด
2. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่าการแปลไม่ควรจำกัดอยู่ที่การใช้วจนภาษาเท่านั้น
3. ท่านเคยเห็นผลงานแปลที่ใช้วจนภาษาหรือไม่ หากเคย ท่านคิดว่าผลงานแปลนั้นมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใดในแง่ของการสื่อสาร

2. การเทียบเท่า

นักทฤษฎีการแปลได้นำเสนอระดับการเทียบเท่าระหว่างภาษาต้นฉบับกับภาษาแปล ซึ่งบางคนเรียกว่าชนิดของการแปลไว้หลากหลาย อาทิ ทูรี (1980) แบ่งการเทียบเท่าออกเป็นสองระดับกว้าง ๆ คือ การแปลที่อิงรูปแบบและความหมายของภาษาต้นฉบับ (source-oriented translation) และการแปลที่อิงรูปแบบและความหมายของภาษาแปล (target-oriented translation) ซึ่งสอดคล้องกับไนดา (1964) ที่แบ่งการเทียบเท่าออกเป็นสามระดับ (formal equivalence) และการแปลแบบดัดแปลง (dynamic equivalence) โดยที่แบบแรกเน้นการรักษาความหมาย ไวยากรณ์ และบริบทของภาษาต้นฉบับ ในขณะที่แบบสองเน้นการแปลที่สอดคล้องกับลักษณะและธรรมชาติของภาษาแปล นิวมาร์ก (1981) แบ่งการเทียบเท่าเป็นสามระดับคือ การสื่อความหมายของคำ (referential) ซึ่งเป็นการแปลคำหรือความคิดแบบตรงตัว การสื่อความหมายของสาร (textual) โดยเน้นเรื่องการนำเสนอสารมากกว่าการแปลคำต่อคำ และการสื่อสารแบบอิสระ (subjective) โดยให้ความสำคัญกับการสื่อสารและความเข้าใจของสาร ซึ่งผู้แปลมีอิสระมากในการแปลตรงเท่าที่บรรลุจุดประสงค์ของตัวบทภาษาต้นฉบับ เบเกอร์ (2018) แบ่งการเทียบเท่าเป็นหกระดับโดยพิจารณาจากลำดับชั้นของภาษา ได้แก่ ระดับคำ (word level) ระดับสูงกว่าคำ (above word level) ระดับไวยากรณ์ (grammatical) ระดับข้อความ (textual) ระดับวจนปฏิบัติ (pragmatic) และระดับสัญลักษณ์ (semiotic)¹⁰ ทั้งนี้ยังมีนักทฤษฎีการแปลอีกหลายท่านที่ได้นำเสนอระดับการเทียบเท่าในรูปแบบอื่น ๆ เช่น ชนิดของการแปล (ดู สุพรรณิ ปันมณี, 2562: 15-20) หรือประเภทของตัวบท (ดู ดวงดา สุลล, 2545: 18-28) ณ ที่นี้ผู้เขียนขอนำระดับการเทียบเท่าของนักทฤษฎีการแปลสำคัญสองท่านที่มีรายละเอียดน่าสนใจ ดังนี้

¹⁰ การเทียบเท่าระดับสัญลักษณ์หมายถึงการเทียบเท่าองค์ประกอบและรูปแบบต่าง ๆ ของตัวบทที่เป็นทั้งวจนภาษาและอวจนภาษา เช่น รูปลักษณ์ การจัดวาง ขนาด สีตัวอักษร

1. นิวมาร์ก (1988: 45) นอกจากจะแบ่งระดับการเทียบเท่าออกเป็นสามระดับดังที่เกริ่นมาข้างต้นแล้วยังแบ่งการเทียบเท่าอย่างละเอียดออกเป็นแปดระดับ ดังนี้¹¹

1) การแปลคำต่อคำ (word-for-word) ในระดับนี้ผู้แปลจะแปลรายคำและรักษาลำดับของคำแต่ละคำในต้นฉบับไว้โดยไมคำนึงถึงปัจจัยภายนอกอื่น ๆ ซึ่งรวมถึงการแปลคำที่เป็นคำทางวัฒนธรรมด้วย

2) การแปลตรงตัว (literal) ผู้แปลมักใช้คำและโครงสร้างที่ใกล้เคียงที่สุดในภาษาแปล มีลักษณะคล้ายกับการแปลคำต่อคำและมักไม่คำนึงถึงปัจจัยภายนอกอื่น ๆ

3) การแปลยึดต้นฉบับ (faithful) ผู้แปลจะพยายามรักษาความหมายและโครงสร้างทางภาษา รวมถึงคำทางวัฒนธรรมของต้นฉบับไว้ในต้นฉบับภาษาแปล ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านรับรู้ว่าเป็นผลงานแปลเพราะสำนวนแปลบางแห่งจะแตกต่างจากลักษณะธรรมชาติของภาษาแปล

4) การแปลเชิงสุนทรียะ (semantic) คล้ายกับการแปลยึดต้นฉบับแต่จะคำนึงถึงความงามและสุนทรียะของการใช้คำต่าง ๆ ในต้นฉบับ เช่น การเล่นคำและเสียง ซึ่งจะทำให้ความหมายในต้นฉบับภาษาแปลมีการปรับเปลี่ยนบ้าง อีกทั้งการแปลคำทางวัฒนธรรมในระดับนี้ ผู้แปลมักจะเลือกใช้คำทางวัฒนธรรมที่เป็นกลางในภาษาแปลหรืออาจยืมคำมาจากภาษาอื่น

5) การแปลเชิงสื่อสาร (communicative) ผู้แปลจะพยายามถ่ายทอดความหมายจากต้นฉบับให้เป็นที่เข้าใจ เป็นธรรมชาติ และเป็นที่ยอมรับสำหรับผู้อ่านภาษาแปลให้มากที่สุด

6) การแปลเชิงลีลา (idiomatic) ผู้แปลพยายามรักษาสารของต้นฉบับ โดยมักจะเลือกใช้คำและสำนวนต่าง ๆ ที่อาจไม่ปรากฏในต้นฉบับซึ่งอาจจะทำให้ความหมายที่ลึกซึ้งและละเอียดอ่อนหายไปบางส่วน

7) การแปลอิสระ (free) คือการถ่ายทอดเนื้อหาสาระสำคัญโดยไม่ยึดติดกับรูปแบบลักษณะ และองค์ประกอบของต้นฉบับ

8) การดัดแปลง (adaptation) เป็นระดับการแปลที่รักษาการเทียบเท่าระหว่างต้นฉบับกับต้นฉบับภาษาแปลน้อยที่สุด โดยมักจะใช้กับงานวรรณกรรมที่เพียงรักษาแค่สาระ ตัวละคร และโครงเรื่อง และมีการปรับเปลี่ยนหลายส่วน หลายครั้งในต้นฉบับภาษาแปลมีการเขียนขึ้นใหม่

จะเห็นได้ว่าการเทียบเท่าที่นิวมาร์กนำเสนออิงอยู่กับระดับความมากน้อยของการเทียบเท่าระหว่างต้นฉบับกับต้นฉบับภาษาแปลโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย

¹¹ หนังสือที่อ้างอิงระดับการเทียบเท่าของนิวมาร์กเสนอคำแปลที่แตกต่างกัน ผู้เขียนจึงขอเสนอคำแปลของตนเอง เพื่อให้สอดคล้องกับความหมายของแต่ละระดับมากที่สุด

แต่ละระดับมีลักษณะ จุดประสงค์ และประโยชน์ที่แตกต่างกัน ยกตัวอย่าง การแปลคัมภีร์ทางศาสนาเหมาะกับการแปลตรงตัวหรือการแปลยึดต้นฉบับเนื่องจากการแปลที่มีความพยายามในการรักษาคำ โครงสร้าง รวมถึงความคิด และวัฒนธรรมของภาษาต้นฉบับไว้ในระดับสูง ในขณะที่การแปลตำราหรือหนังสือวิชาการเหมาะกับการแปลเชิงสื่อสารมากกว่า เพราะการแปลระดับนี้เน้นการนำเสนอความหมายและมุ่งเน้นให้ผู้อ่านเข้าใจเป็นสำคัญ

2. คอลเลอร์ (Koller, 1979: 186) แบ่งระดับการเทียบเท่าเป็น 5 ระดับ โดยพิจารณาจากจุดประสงค์การแปลและประเภทตัวบทเป็นสำคัญ ดังนี้

1) ความหมายตรงตัว (denotative equivalence) คือการแปลที่รักษาการเทียบเท่าสารของตัวบทระหว่างภาษาต้นฉบับกับภาษาแปลเป็นหลัก โดยเฉพาะเมื่อผู้แปลมีความพยายามที่จะใช้คำที่มียุ่แล้วในสองภาษานั้นในการแปล ถึงแม้บางครั้งจะต้องใช้วิธีการสร้างคำขึ้นมาใหม่เพื่อนำเสนอสาร

2) ความหมายแฝง (connotative equivalence) คือการแปลที่รักษาการเทียบเท่าความหมายแฝงของเนื้อหาไว้ด้วย ความหมายแฝงมีหลายประเด็นที่ต้องพิจารณา เช่น ระดับของคำพูด (เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ) ภูมิศาสตร์ (ภาษาถิ่นหรือภาษากลาง) ความถี่ (ใช้บ่อยหรือไม่) ความรู้สึก (แสดงอารมณ์หรือเป็นกลาง)

3) ความหมายของรูปแบบตัวบท (text-normative equivalence) คือการแปลที่รักษาการเทียบเท่าลักษณะเฉพาะของตัวบท ซึ่งตัวบทแต่ละประเภทมีวิธี ระเบียบ และธรรมเนียมปฏิบัติของตนเองในการนำเสนอข้อมูล ยกตัวอย่าง ตัวบททางกฎหมาย จดหมายทางธุรกิจ หรือเอกสารทางวิชาการ ที่มีรูปแบบเฉพาะของตนเอง

4) ความหมายเชิงการสื่อสาร (communicative equivalence) คือการแปลที่รักษาการเทียบเท่าของความหมายโดยพิจารณาความเข้าใจของผู้รับสารเป็นสำคัญ ซึ่งหลายครั้งผู้แปลต้องปรับแต่งตัวบทภาษาแปล

5) ความหมายของรูปแบบตัวบท (formal equivalence) คือการแปลที่รักษาการเทียบเท่าของรูปแบบหรือโครงสร้างของตัวบทเพื่อรักษาความงามหรือสุนทรียะของตัวบทภาษาต้นฉบับ ส่วนใหญ่เป็นตัวบทจากงานวรรณกรรมที่ผู้แปลต้องรักษาลักษณะ จังหวะเสียง การเล่นคำ และโวหาร ไว้ให้มากที่สุด

เมื่อวิเคราะห์ระดับการเทียบเท่าของคอลเลอร์ จะพบว่าแต่ละระดับมีจุดมุ่งหมายสาเหตุ ปัจจัย ตลอดจนความท้าทายที่แตกต่างกัน อาทิ ระดับความหมายแฝง ผู้แปลต้องอาศัยความรู้ทางภาษาในระดับสูงจึงสามารถถ่ายโอนความรู้สึกและอารมณ์ที่ตัวบทภาษาต้นฉบับพยายามนำเสนอให้ใกล้เคียงที่สุดในตัวบทภาษาแปล ในระดับความหมายเชิงการสื่อสาร ซึ่งดูเหมือนว่าจะเป็นการแปลที่ง่ายแต่ความท้าทายก็ยังมีอยู่พอสมควร เพราะเมื่อการแปลระดับนี้ไม่ยึดโยงกับรูปแบบหรือโครงสร้างของตัวบทภาษาต้นฉบับ ผู้อ่านตัวบทภาษาแปลก็จะไม่รู้ถึงความหมายหรือลักษณะจำเพาะพิเศษบางอย่างที่รูปแบบตัวบทภาษาต้นฉบับนำเสนอ

ในทางกลับกัน การแปลที่รักษาความหมายของรูปลักษณ์ตัวบท ผู้แปลให้ความสนใจกับรูปแบบและโครงสร้างต่าง ๆ ของตัวบทต้นฉบับอย่างมากแต่การสื่อสารของตัวบทอาจทำได้ยาก ยกตัวอย่าง การแปลโคลงสี่สุภาพไทยเป็นโคลงภาษาอังกฤษหรือจากกลอนซอนเน็ต (sonnet) ภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย หากผู้แปลเลือกที่จะรักษาจังหวะเสียงและรูปแบบคำประพันธ์ไว้เป็นลำดับแรก ผู้แปลจะมีความท้าทายในการถ่ายโอนสารมากน้อยเพียงใด

ในลำดับสุดท้ายนี้ ผู้เขียนขอสรุประดับการเทียบเท่าในการแปลของนักทฤษฎีการแปลทั้งหมดคนตามตารางด้านล่างนี้ อนึ่ง ตารางนี้ไม่ได้มีจุดประสงค์ที่จะเปรียบเทียบหรือจัดกลุ่มระดับการเทียบเท่าของแต่ละคนให้อยู่ในระดับเดียวกัน

ตารางที่ 2 ระดับการเทียบเท่าในการแปลของนักทฤษฎี

Levels of Equivalence					
Toury (1980)	Nida (1964)	Newmark (1981)	Koller (1979)	Baker (2018)	Newmark (1988)
Source-oriented	Formal	Referential	Denotative	Word level	Word-for-word
				Above word level	Literal
			Connotative	Grammatical level	Faithful
				Textual level	Semantic
Target-oriented	Dynamic	Textual	Text-normative		Communicative
		Subjective	Communicative	Pragmatic level	Idiomatic
			Formal	Semiotic level	Free
					Adaptation

ผู้เขียนขอย้ำอีกครั้งว่า การแปลครั้งหนึ่งอาจไม่สามารถรักษาการเทียบเท่าทุกระดับไว้ได้ ในหลาย ๆ ครั้งต้องสูญเสียการเทียบเท่าระดับหนึ่งไปเพื่อรักษาการเทียบเท่าระดับอื่นที่ผู้แปลคิดว่าสำคัญกว่า ผู้แปลจึงจำเป็นต้องวิเคราะห์ปัจจัยหลายด้าน และในบางโอกาสต้องใช้ความกล้าหาญเพื่อให้ผลงานแปลมีความเหมาะสมต่อผู้อ่านและทำให้ผลงานแปลบรรลุจุดประสงค์มากที่สุด จากประสบการณ์ของผู้เขียนพบว่าผู้แปลคนไทยส่วนใหญ่มุ่งรักษา

การเทียบเท่าระดับความหมายตรงตัวมากกว่าระดับอื่น ๆ ตัวอย่างที่ชัดเจน ได้แก่ การแปลประกาศจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ โดยมากย่อหน้าแรกของตัวบทภาษาไทยจะกล่าวอ้างถึงการประชุมของคณะกรรมการที่จัดก่อนหน้า ผู้มีส่วนร่วม หลักการ ตลอดจนวันที่ประชุม จากนั้นย่อหน้าถัดมาจึงกล่าวถึงสาระสำคัญของประกาศฉบับนั้น เมื่อแปลเป็นภาษาอังกฤษ ตัวบทภาษาแปลที่พบโดยมากมักจะมีลำดับเนื้อหาเรียงตามตัวบทภาษาไทย ทว่าการเรียงลำดับเนื้อหาของภาษาอังกฤษกับภาษานั้นต่างกัน กล่าวคือผู้พูดภาษาอังกฤษมักสนใจความสำคัญของสารไว้ในลำดับแรก จากนั้นจึงตามด้วยใจความรอง และรายละเอียดอื่น ๆ ในกรณีเช่นนี้ ผู้เขียนเคยสอบถามผู้แปลคนไทยจำนวนหนึ่งในฐานะที่ผู้เขียนเป็นบรรณาธิการแปลและได้คำตอบในลักษณะเดียวกันว่าถ้าแปลโดยเรียงลำดับเนื้อหาตามวิธีการนำเสนอในภาษาอังกฤษ จะทำให้สูญเสียการเทียบเท่ากับต้นฉบับภาษาไทย

คำถามชวนวิเคราะห์

1. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่าการแปลในไทยส่วนมากมุ่งรักษาการเทียบเท่าระดับความหมายตรงตัวมากกว่าระดับอื่น เพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น
2. นอกจากปัจจัยที่ส่งผลต่อการแปลและการรักษาการเทียบเท่าที่ผู้เขียนได้อภิปรายมาแล้ว เช่น ผู้อ่าน จุดประสงค์ และประเภทของตัวบท ท่านคิดว่ามีปัจจัยใดอีกที่ส่งผลต่อการแปลในบริบทสังคมไทย
3. ท่านคิดว่าการแปลตัวบทหนึ่ง ผู้แปลสามารถใช้การแปลเพื่อรักษาการเทียบเท่าในระดับที่ต่างกันหรือไม่ เพราะเหตุใด

สรุป

การแปลเป็นกระบวนการถ่ายโอนสารจากภาษาหนึ่งไปสู่อีกภาษาหนึ่ง โดยผู้แปลต้องรักษาการเทียบเท่าในการถ่ายโอนสารระหว่างตัวบทภาษาต้นฉบับและตัวบทภาษาแปลไว้ให้ใกล้เคียงมากที่สุด ทั้งนี้ผู้แปลควรตระหนักว่าในการรักษาการเทียบเท่านั้น การสูญหายย่อมเกิดขึ้นเป็นเรื่องธรรมชาติ เช่น ความหมายของคำบางคำที่อาจหายไป มีการตัดทอน หรือเพิ่มเติม และรูปแบบของตัวบทภาษาแปลที่ปรับเปลี่ยนให้เข้ากับระเบียบ ธรรมเนียม หรือความคุ้นชินของผู้อ่าน แนวคิดที่สำคัญประการหนึ่งที่พิจารณาว่าการแปลเป็นการสื่อสารรูปแบบหนึ่ง และทฤษฎีการแปลที่เน้นจุดประสงค์ในการนำเสนอสารเป็นกรอบความคิดที่ทำให้นักแปลพิจารณาปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องและสามารถตัดสินใจเพื่อให้การเทียบเท่าอยู่ในระดับที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพในการสื่อสารมากที่สุดเท่าที่จะทำได้

...ผลประโยชน์ที่คาดว่าจะผู้อ่านหรือนักวิจัยจะได้จากงานชิ้นนี้คือ
ประการที่หนึ่ง เป็นการให้ภูมิหลังของงานวิจัยเกี่ยวกับทั้งภาษาไทยและ
ภาษาอังกฤษ นักวิจัยอาจนำข้อมูลจากหนังสือเล่มนี้ไปเขียนงานวิจัย
โดยมุ่งเน้นไปที่ประเด็นที่เล็กแคบลง เช่น เรื่องคุณภาพงานแปล หรือ
การแปลกวีนิพนธ์ ประการที่สอง สำหรับนักวิจัยที่ต้องการความทันสมัย
ของงานอ้างอิง หนังสือเล่มนี้ช่วยได้เพราะผู้เขียนบรรจุนงานวิจัยหลากหลาย
ในด้านภาษาไว้ด้วยกัน ประการสุดท้าย หนังสือนี้อาจใช้เป็นตำราในการสอน
ชั้นบัณฑิตศึกษา โดยเฉพาะนักวิจัยไทยที่ไม่อยากอ่านภาษาอังกฤษ...

รองศาสตราจารย์ ดร.ทิพา เทพอักษรพงศ์